

ARGHEZI

Se împlinesc nouăzeci de ani de la nașterea lui Tudor Arghezi, vîrstă pe care n-a fost de loc departe de a o atinge în viață: peste vreo două luni, abia se vor încheia, de la moartea lui, trei ani.

Arghezi este atît de mare, încît el trebuie să fie evocat în toate acele domenii în care scrisul se afirmă ca artă supremă și specifică, precum și în cîteva altele, cărora scrisul său le-a dat o neașteptată demnitate literară, și o strălucire pe care o păstrează, chiar dacă au dobîndit-o numai o clipă, și numai de la el. Un astfel de domeniu este cel al nenumăratelor sale articole și rastiri, pe care le-a risipit în activitatea gazetărească, și care ne apar ca pulbera de aur din coada imensei comete a creației sale poetice.

Din acest noian de „tablete”, comunicăm astăzi cititorilor noștri una, încă inedită, care conține referiri directe și deosebit de prețioase la arta actorului și, în general, la rigoarea sublimă a limbii vorbite, referiri de o vie actualitate astăzi, poate mai mult decît ieri.

Ascuțimea de observație și gîndire, parfumul unic al stilului arghezian, năpădesc din această mică pagină necunoscută, care are vreo treizeci de ani vechime, pentru a da, parcă, o nouă confirmare, minunatei strofe care ar putea fi un atît de potrivit epitaf, la speștea mormîntului din dealul Mărțișorului, al celui născut acum nouă decenii :

„Pămîntul se-asternă peste făptură,
Clipă de clipă, neînduplecat.
Nemuritoare n'cripta lor obscură,
www.poezie.ro Statuiei s-au păstrat”.

Dicțiunea *

Aparatul de radio, dincolo de muzică și de informații, e și o școală permanentă de limbi grăite, cu care simplitatea sălbatecă mai înainte de a fi ajută de acest admirabil mijloc enorm de cercetare și control, strâns într-o cutie, se desprinde la toate virstele numaidecît. A ști o limbă este a vorbi-o, dar o știți întrucîtva și dacă o poți deosebi de celelalte. Mulțumită puterilor năzdrăvane ale ciudatei unelte de transmisie cuvîntul pe toate curbele globului la secundă, orice ascultător știe cîteva limbi, încă de la virsta de șapte ani, ce este și cum e o limbă pe lîngă geografia, climatul și etnografia locului și ale depărtărilor la care-i vorbită. Între numeroase alte învățături puse la îndemîna tuturor și asimilate la microfon, singur acest rezultat e achiziție de cultură generală. De-abia sculat pe picioare, micul individ e un erudit.

Comarate și verificate, limbile cele mai multe urite, greoaie, bilbiite, peltice, primesc scrișnetul dominant al plumbului și buturugilor consonantei masive. Latini nu pot să adune într-o silabă mai mult de trei, în cazul cel mai rău, dar și atunci ele sînt așa venite în grai, că fiecare consumă cerînd un aparat de rostire al ei, buzele, dinții, limba, cerul gurii, subdivizate și aceste aparate în exprimări de nuanțe perceptibile ușor, fac posibilă vorbirea. Chiar cuvîntul nostru întunecat **rump**, în loc de **rupt**, se rostește cu toate valorile lui consonantice fără să supere timpanul.

Oricît s-ar lepăda de sine și ar alerga după origini de pitoresc barbar pentru nu știți ce biruință de încîlciri, românii sînt mai latini și decît ar dori-o. Ei utilizează numai atîtea consune cîte sînt necesare ca să evite hiatul continuu dintre vocale, tendința lor fiind ca graiurile să cînte, ca ghiersul păsărilor și ca vioara. Poate că fluierul jărănesc pornește și din nevoia sufletească de a face fluidă o vorbire împiedicată, din nevoia unei expresii verbale mai frumoase. Limba italiană e o neîntrepruptă muzică de ecouri, și francezii îndulcesc și mai mult rostirea cu consună vocalizată, a mătăsosului r gutural, de flaut, jumătate consună și jumătate vocală.

(...) Aparatul de recepție radiofonică e un excelent probar și pentru limba care ne interesează cel mai mult, românească. Unii conferențieri o vorbesc cu distincție și eleganță, căci limba ne este într-adevăr elegantă dacă e vorbită clar, bine silabisită și fără intonațiile grosolane ale unei periferii, care se găsește uneori în centru mai mult decît în periferie. S-a creat în cafenele un fel de dialect al tonului și al pronunției care umple cuvintele și frazele de consune, consunînd vocalele deschise acoperite cu căciuli și pălării. Pauzele de gîndire lăsate slobode în rostirea românească normală se succed în debit, innăbușite de un ison al sunetelor **î** și **ă**, așezate ca niște silabe suplimentare după consunele finale. Sonoritatea piere într-o atmosferă de răgușeală în spațiul ei îngust. Cuvîntul dibuie și se strecoară tîrîș.

Nu înțelegi cum s-a înrădăcinat această opacitate în limbajul vorbit de către foarte mulți actori de microfon. Un curs de dicțiune administrat la Conservator ar fi distribuit, în public, rafinamentul de nobleță al rostirilor noastre. La radio, și bărbații și femeile, puși să joace în o piesă, mai ales cu tendința de humor, par sosiți la spectacol pe la orele 4 spre ziua, după un banchet la zahana. Interpreții se simt obligați, ca

* Această tableță face parte din volumul „Cortina“, Scrieri 31, în pregătire la Editura „Minerva“.

să obție efect de haz, să-și îngroașe vocea pînă în stomac și să apuce un ritm verbal de circiumă, lovit cu nasul de părete. Vorbind în particular ca lumea, pe scenă ei își adaogă ceea ce vor crede poate că scoate în relief talentul: o personalitate de hăis și păzea. E o strîmbătură voită, ca grimasa facerii cu ochiul și cu măseaua, condiție de a se juca bine comedia.

Cineva și-ar fi pus în gînd, în lipsă de altă activitate, să numere și să latre, pentru atingerea și mai deplină a unui ideal de țigănire a limbii, neologismele de la tipar. Limba adevărată e limba grăită și această limbă e vorbită prost. Ostenele teatrului și ale stațiilor de emisiune trebuie conjugate și animate pentru o dicțiune latină. Nu trebuie căutat prea mult; de la zona influențată de rostirile orașului în sus, adică de acolo unde poporul începe să fie națiune, vorbirea e curată, lină și dulce. Graiurile moldovenesc și oltenesc dimpotrivă, nu s-au trivializat nicăieri, nici în orașe, nici la țară. Era mult mai simpatică și mai aproape de Tibru, chiar retorica bombastică a lui Nottara.

Dicțiunea teatrală suferă și într-alte privințe. Nu încapă nicio supărare cînd e vorba de servit limba împotriva chiar și a suficienței personale.

Se organiza în vederea unei șezători literare cu muzică un program de citiri și recitări și era trebuință de cîțiva actori și actrițe, elanul declamator neputînd să fie cerut decît profesioniștilor de carieră. S-a făcut o listă de posibilități. A fost refăcută lista de cîteva ori cu numele uzuale necunoscute, luînd alfabetul drept și în zigzag. Cei mai buni cititori nu erau cei mai aplaudați artiști. S-au găsit cîte cinci, șase și mai mulți interpreți pentru Beethoven și Grieg: după o socoteală globală se puteau găsi și cîte 20 de fiecare, fără să se scrintească pianul și violina... Pentru citirea versurilor lui Eminescu nu s-a găsit niciunul...

Alții mînîncă silabele din aristocrație sau pîrîndu-li-se versurile subrede, le dreg, iar în dicțiunea altora versul cu prozodia stabilă o ia pe diagonală și se preface într-un vers liber să șchioapete după fantezie. Sînt corecturi de nepricepere a textului dar și corecturi de ameliorare, unii dintre actori ambiționînd și laurii poeziei, iritați de monotonia obișnuinței și novatori. Sunetul i semiton nu-i exact sensibil întotdeauna, iar acel i dublu, compus dintr-un sunet întreg terminat cu fracția lui și care corespunde sunetului „l mouillé” din franțuzește, e adeseori scurt și sec. Diftongul cu linioară e aproximativ: în numeroase recitări s-au diftongat două vocale rostite separat. Incelînd muzica ritmului, rima fiind expropriată și cezura mutată, dintr-o poezie nu mai rămîne nimic afară de gestul patetic al interpretului, adaptat pe o ficțiune.

Ceva mai grav: accentul ideii. E de ajuns o pătrime de ton acolo unde nu se cuvine, ca sensul versului să pară absurd.

Ar fi de dorit ca dicțiunea să se amplifice la Conservator pînă la dimensiunile unui curs de totală amploare și miile de rețele în care se împletește textul unei rostiri să fie inteligent și meticolos pipăite, fir cu fir, pînă ce deprinderea urechii și a gurii vor putea să puie în relief și podoabă toată limba noastră, urîjită de vreo 20 de ani încoace. Sion putea scrie cu naivitate și bună dreptate și fără să cunoască rostirea epocii de cultură că

Mult e dulce și frumoasă limba ce vorbim,
Altă limbă-armonioasă ca ea nu găsim.

Cît privește pe scriitori, chemați să purifice limba cu condeiul și realizînd-o plastică să-i dea ecouri limpezi și muzicalitate, pe lîngă o cumpănire dintre neologism și cuvintele încetățenite, multe din ele fiind foste neologisme la timpul lor, ei au încă de lucru, orientați de un simț care se numește gust nesupus intruziunilor venite de la niște amatori și falși grămățici necalificați de nicio realizare literară. Scriitorii trebuie să elimine tot mai mult niște elemente parazitare ca își și își introduse parcă într-adins. ca să acopere limba de erupții și eczeme și să o silească să se scarpine de ele în toată literatura.

București, 1942

